

Храм ротонда „Св.Вмчк. Георги”

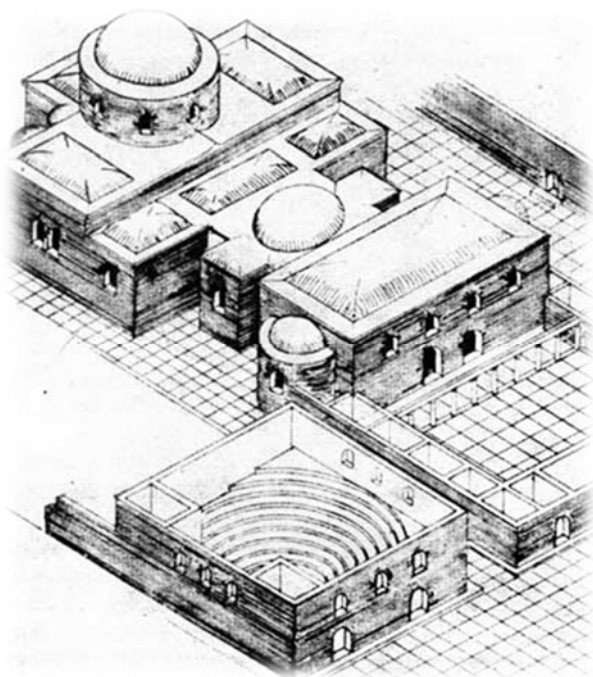
ИСТОРИЧЕСКА СПРАВКА

Храм ротонда „Св.Вмчк. Георги”

ИСТОРИЧЕСКА СПРАВКА

Ротондата „Св. Георги” е един от най-старите архитектурни и художествени паметници на територията на България, една от малкото късноантични постройки, запазени до наше време „до покрив”. Била е част от голям късноантичен архитектурен ансамбъл, свързващ се с форума на града.

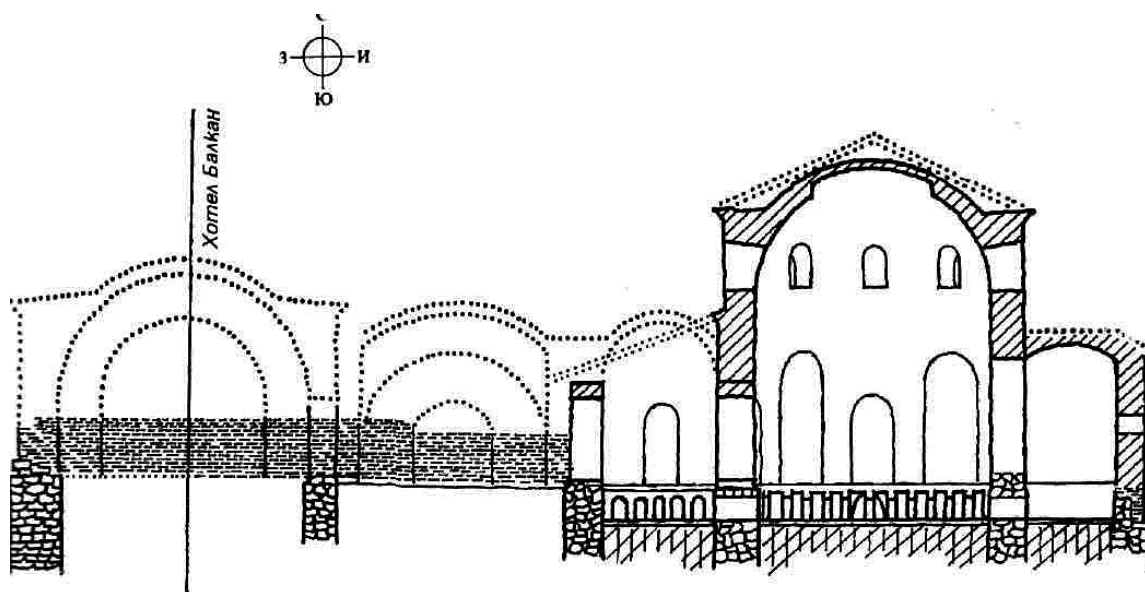

Възстановка на ротондата „Свети Георги” (сградата на градския съвет, показана без покрив (долу), 1955 г., арх. Сава Бобчев

Сега сградата заема западната част на запазения на открито археологически комплекс, разположен във вътрешния двор между Президентството и „София Хотел Балкан”.

Главната и западна фасада е гледала към форума на антична Сердика. Общият брой на помещенията е бил 9. Те са били разположени в една надлъжна ос в обща архитектурна композиция, но с различен план, размери и ориентация.

С доминиращата централна кръгла зала – ротонда (с диаметър 9,5 м и височина 14 м), с купол върху висок барабан с 8 засводени прозореца, четири полукръгли ниши по диагоналите на основния квадрат и една правоъгълна ниша от изток, постройката влиза в групата на т.нар. централни сгради. От север и от юг до кръглата зала са разположени симетрично по едно правоъгълно помещение с абсида на изток. От запад Ротондата е с триделен притвор, пред който е разположен кръстовиден вестибюл. В по-късен етап е бил прибавен открит атриум, с изпъкнали странични стени, останал днес отчасти под хотела. Масивният градеж е изцяло тухлен.

Надлъжен разрез по оста запад-изток. План Т.Иванов и С.Бобчев

Подовото покритие е издигнато върху тухлени колонки, свързани с полукръгли тухлени арки – система, коригираща чувствителната денивелация на терена под сградата, която по този начин се вентилира и същинския под и стените са изолирани от околния влажен терен. Като част от така оформения псевдохипокауст са и петте отвора във външните зидове на сградата.

Ротондата е издигната по времето на имп. Константин I (306 – 337). Прието е, че първоначалното и предназначение е било култово – сграда за съхранение на християнски реликви (мортирион), което не изключва възможността първоначалната и функция да е била на обществена постройка с церемониален (репрезентативен) характер.

С налагането на християнството за официална държавна религия (381 г.) и нарасналите нужди от сгради, предназначени за масови покръствания, в последната четвърт на IVв. Ротондата претърпява известни функционални и архитектурни промени, наложени от новите изисквания на времето. Югоизточната и североизточната ниши на същинската ротонда и южната правоъгълна ниша на квадратния вестибюл са били преустроени в басейнчета (писчини). От запад е било пристроено правоъгълно предверие с абсидни къси стени. Така цялата сграда придобива нова функция – на баптистерий, като е пригодена към нарасналите нужди на християнския култ и свързаните с него масови покръствания. Хунското нашествие през 447 г. засяга както Сердика, така и Ротондата. В запуснато, полуразрушено

състояние сградата е просъществувала до XI в. Именно тогава, кръглата зала и предверието към нея от запад са били преустроени, а прозорците в подкуполния барабан са намалени по размери.

*Пренасяне мощите на св. Йоан Рилски от Велико Търново в Рилския манастир.
Стенопис от Никола Образописов*

През 1469 г. мощите на Св. Иван Рилски се пренасят от Търново в Рилския манастир.

В разказа си за това събитие Владислав Граматик споменава за първи път „Св. Георги“ като действаща българска християнска митрополитска църква, в която тялото на светеца, известен и като покровител на Средец, е било изложено за поклонение за 6 дни. Тук са се намирали и мощите на „Св. Крал“- на сръбския крал Стефан Милутин Урош II.

В началото на XVI в., по времето на султан Селим I (1512 – 1520) Ротондата вече е била превърната в джамия, като към югозападния ъгъл е било пристроено минаре и навес. Действала е до 1858 г.

След Освобождението на България (1878 г.) сградата остава в запустяло състояние. Била е седалище на гимнастическо дружество „Български сокол“. Използвана е за медицински склад. Тук е бил и временният мавзолей за тялото на княз Александър Батенберг до 1898 г.

Чак през 1915 г. започва нейното почистване от привнесените в нея неоригинални елементи.

В периода 1960 – 1973 г. е извършена цялостна консервация и реставрация на стенописите в църквата от Л. Красовска. След това се преминава към архитектурно-строителните и реставрационни работи по сградата.

Ротондата „Св.Георги“ е забележителна не само с архитектурата си, но и със стенописите, покриващи вътрешността на централната зала (ротонда). Виждат се пет стенописни слоя.

Най-ранният е в северозападната ниша и е от времето на изграждането на Ротондата – IV век. Предполага се също така, че

фрагментът е от времето на имп. Юстиниан Велики (527 – 565), епоха на велики строежи в цялата империя, включително и в нашия град – Сердика (Св. София). Представлява фрагмент от декоративна живопис – растителен мотив, изпълнен в бледозелено. Вероятно оттогава храмът носи и патрона си „Св.Георги“.

От периода края на X – нач. на XI век – до последната четвърт на XIV век има три последователни изписвания. Живописиста е започвала от определена височина от пода, тъй като стените са били облицовани с мраморни плочи.

След превземането на столицата Преслав от Йоан Цимисхий през 971 г. българският патриарх Дамян отсяда в Средец. Най-вероятно той е поръчителят на първата средновековна украса (края на X–началото на XI век). От този период са запазени три по-значителни изображения в североизточната част на подкуполния барабан – това са

три фигури (от общо 16) на библейски пророци с надчовешки ръст (3,10 м).

Над главите им, в прехода към самия купол се разгъва фриз с фигури на осем летящи на изток ангели, с гигантски размери, устремени към олтарното пространство. Лицето на първия от североизток е запазено – това е лице на красив юноша, изключително жизнено и бликащо от живот, с огромни, изразителни очи. Стилото показва връзки с класицизирани образци от един отминал период (IX в.). Това ангелско лице е може би най-впечатляващо от всички до днес запазени стенописи в храма.

Настъпва обаче нов исторически период – византийското владичество. И той е отразен в стенописите, като църквата отново е изписана. От това време, от втората половина на XII в. са запазени пет едри фигури на светци – монаси-пустинници, сред които Евтимий, Арсений, Антоний Великий (251 – 356) и Йоан Кушник. Тук стриктно е спазена християнската изокефалия, а индивидуализираните им лица изразяват спокойствие и достолепност, съответстваща на духовния им сан и призвание. На четирите ъгли конхи личат изображенията на четиримата авангелисти. В арката пред олтара двама царе-пророци предсказват раждането на Месията. С Благовещението, разположено от двете страни на олтара започва цикълът на Големите църковни празници. Те се развиват в конхите на ъгловите ниши, като във всяка от тях са изписани по два празника: Рождество Христово и Сретение Господне в югозападната, Кръщение Христово и Преображение Христово в северозападната, Възкресението на Лазар и Влизането в Йерусалим в североизточната ниша. Над северния вход (според проф. Велянис към параклисите) личат фрагменти от Разпятие Христово, а над южния – от Успение Богородично. Според иконографията и стиловите белези тези стенописи имат паралели с т.нар. Комнинова одухотворена живопис, стремяща се да изрази духовните идеали на християнството, без обаче да се стига до крайна линейна условност и строга образност. От това време е и околоръстният надпис на гръцки език, запазен фрагментарно, в който се говори за обновяване на стенописите с „нова красота на багрите”.

През 1353 г. вероятно при силно земетресение куполът е пострадал отново. Най-горната му част е била преизградена и изписана наново по времето на цар Иван Шишман – между 1373 и 1382 г.

В калотата на купола е изобразен Исус Христос Вседържител в бюст, заобиколен от фриз, изпълнен с четири ангела и със символите на евангелистите. Широк лентовиден фриз със славянски букви – стихове от псалом 101, предсказание за Второ пришествие отделя куполното изображение от монументалния фриз с фигурите на 22 пророци с едри, мощни, силно раздвижени тела и развени дълги свитъци в ръце, като надписите върху тях се редуват на български и гръцки език. Тези изображения излъчват своеобразна монументалност и пластично напрежение на телата. В непосредствено по-късен период подобни изображения се срещат в Сърбия и Македония.

Най-късните стенописи са от XVI век, когато църквата е превърната в джамия (Гюл джамия). От нея са запазени само малки фрагменти с традиционните за този вид стенописи – растителни мотиви в червено.

Със своите средновековни стенописи църквата „Св. Георги“ е един от най-забележителните паметници на нашата българска и източноевропейска средновековна живопис. Сградата е надживяла цели 16 века сложните исторически промени и превратности, протичали в страната и в нашия град.

Храмът и днес остава красноречив свидетел на развитието на духовния и художествен живот в града, в днешната столица на България.

Франческо Касабов - изкуствовед